

Tęsknota za starym ładem. Kongres wiedeński

Bibliografia:

- Źródło: *Andrzej Chwalba, Wiek XIX. Historia powszechna, Warszawa 2008.*
- Źródło: *Paul Johnson, Narodziny nowoczesności, Gdańsk 1995.*

Tęsknota za starym ładem. Kongres wiedeński

Akt końcowy kongresu wiedeńskiego

Źródło: Akt końcowy kongresu wiedeńskiego, domena publiczna. dostępny w internecie: wikimedia.

Napoleon Bonaparte ostatecznie przegrał. Politycy, którzy pozostali przy władzy, zaczęli tworzyć coś nowego dla Europy, co ciekawe, przez powrót do... starego. Żeby to ustalić musieli się spotkać, gdzie? W Wiedniu na kongresie.

Wprowadzenie

Polecenie 1

Wyjaśnij, do czego Wiedniowi był potrzebny kongres. Zajrzyj za kulisy wielkiej historii. Przeczytaj uważnie fragmenty dwóch poniższych tekstów - naukowego i popularnonaukowego. Na ich podstawie rozwiąż kolejne polecenie.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

” P. Johnson

Narodziny

„Wiedeń był poniekąd nieodpowiednim miejscem dla tego typu spotkania. Niekończące się wojny i okupacje spauperyzowały miasto, gdzie marsze głodowe i garkuchnie stały się codzienną rzeczywistością. Tani, rzekomo pożywny rosół, wymyślony przez sławnego filantropa i intryganta hrabiego Rumforda, który od jego nazwiska nazwano 'zupą Rumforda', rozdzielano wśród wielu bezdomnych ludzi i uchodźców. Pieniądz papierowy stracił całkowicie na wartości. Wiedeń nadal miał charakter miasta-fortecy z olbrzymim wałem odcinającym stare wewnętrzne centrum od pozostałej zabudowy, gdzie w dzielnicach śródmiejskich czynsz był najwyższy w Europie, wyższy nawet niż w Londynie. Obrady kongresu wywindowały go jeszcze wyżej, a to ze względu na przyjazd rozlicznych zagranicznych delegacji i ich popleczników. Wśród gości – członków rodzin królewskich – był car, czterech królów, jedna królowa, dwoje książąt – członków domu panującego, trzy wielkie księżne oraz troje książąt krwi. Ponadto do Wiednia przyjechało dwieście piętnaście głów rodzin książęcych.”

Źródło: Paul Johnson, Narodziny nowoczesności, Gdańsk 1995.

” A. Chwalba

Wiek...

„Kongres był znakomitą okazją do fetowania zwycięstwa i towarzyskich spotkań. Był wielkim jarmarkiem, festynem oraz największym zjazdem europejskiej arystokracji i szlachty w dziejach Europy. Wszyscy chcieli tam być. Jedni arystokraci kupowali lub zamieniali majątki, drudzy podpisywali kontrakty na sprzedaż zboża, drewna czy innych produktów, a jeszcze inni poszukiwali kandydatów na żony i mężów. Poza tym wszyscy się bawili, tańczyli, uczestniczyli w spektaklach teatralnych, operowych, muzycznych, w polowaniach, rewiach wojskowych, fajerwerkach, zawodach balonowych,

wycieczkach poza miasto, wizytowali pałace i zamki arystokracji austriackiej i czeskiej. W pamięci wielu spośród 100 tys. gości pozostały sukcesy ich rodzin na ślubnych kobiercach. [...] Kongres był wielkim przedsięwzięciem komercyjnym. Przyniósł duże zyski hotelarzom, restauratorom, właścicielom firm transportowych, usługowych, służbie, lokajom itp. Do Wiednia przyjechał 'wielki świat' i zostawił 'duże' pieniądze. Choć upłynęły bez mała dwa wieki od kongresu, wiedeńczycy do dzisiaj dobrze go wspominają, bo poza materialnymi korzyściami przyczynił się do tego, co dzisiaj nazywamy promocją miasta i kraju, mimo że system policyjny Metternicha, cenzura, dławienie wolnej myśli trwały w najlepsze, aż do Wiosny Ludów.”

Źródło: Andrzej Chwalba, *Wiek XIX. Historia powszechna*, Warszawa 2008.

Polecenie 2

Sporządź bilans korzyści i strat Wiednia wynikających z organizacji kongresu. Zanotuj w punktach.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Kiedy to było?

Oś czasu – tęsknota za starym ładem. Kongres wiedeński

Źródło: Contentplus sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

W poszukiwaniu straconego ładu

Konieczność ustanowienia **nowych zasad polityki międzynarodowej** wyłoniła się natychmiast po tym, gdy wojska ostatniej koalicji antynapoleońskiej wkroczyły do Paryża wiosną 1814 roku. Napoleon abdykował i został osadzony na wyspie Elbie. Teraz należało uporządkować sytuację **w zmęczonych wojnami Europie**, gruntownie odmienionej po dziesięciu latach imperialnych rządów cesarza Francuzów. Na miejsce obrad wybrano **Wiedeń. Kongres**, który zorganizowano w stolicy Cesarstwa Austrii jesienią 1814 roku nie tylko nie miał żadnej uroczystej inauguracji, ale nawet żadnego

oficjalnego posiedzenia końcowego. Nigdy też nie odbyło się plenarne zebranie wszystkich uczestników. Jednak po kilkunastu miesiącach obrad podpisano jego **akt końcowy**. Dokument sporządzono w języku francuskim.

Ćwiczenie 1

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 3

Wyjaśnij, dlaczego akt końcowy kongresu wiedeńskiego sporządzono w języku francuskim.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Decydujący głos w kwestiach w nim zawartych należał do **czterech państw**. Były to: udzielająca gościny licznie przybyłym monarchom i dyplomatom **Austria**, panująca na morzach **Wielka Brytania** i największe europejskie mocarstwo lądowe – **Rosja**. Tym czwartym była **Francja**, włączona do tego decyzyjnego grona dopiero w trakcie trwania obrad, wyłącznie dzięki talentom dyplomatycznym jej ministra spraw zagranicznych, którym był wówczas [Charles Maurice Talleyrand](#) [czyt.: szarl moris talejrad]. Austrię reprezentował minister spraw zagranicznych [Klemens Metternich](#) [czyt.: klimens meternyś], Wielką Brytanię – minister spraw zagranicznych [Robert Stewart Castlereagh](#) [czyt.: rabert stjuart kasolrej], Rosję – car, [Aleksander I](#). W Wiedniu udało się stworzyć rzecz bez precedensu w historii. W trakcie licznych przyjęć i balów osiągnięto **porozumienie** nie tylko w sprawach **granic Europy** ponapoleońskiej, ale i w kwestii **ogólnych reguł kontynentalnego porządku**.

Ciekawostka

Wśród wielkich mocarstw doszło do zmiany sposobu myślenia i postępowania. W ich stosunkach politycznych pojawiła się nowa jakość: **rezygnacja z rozwiązań siłowych**. Podstawą zaplanowanego w Wiedniu układu pokojowego było **pojednanie zwaśnionych stron**, dające szansę na trwały pokój. Nie bez powodu dla nazwania tak efektywnej współpracy najważniejszych państw europejskich ukuto pojęcie '**koncert mocarstw**'.

Ćwiczenie 2

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Trzy zasady i jedno przymierze

Nie tylko **Napoleon zbagatelizował** kiełkujące w **Europie narodowe żywioły** i ich interesy. Dokładnie **tak samo** postąpili architekci nowego ładu politycznego. Zostały one **w rozstrzygnięciach kongresowych pominięte**. Wypracowano natomiast wspólnie **trzy podstawowe zasady** – fundamenty polityki międzynarodowej.

Zasady kongresu wiedeńskiego:

zasada legitymizmu - (łac. legitimus - prawowity) monarchowie mają niepodważalne prawo do swych tronów i lud nie ma prawa ich pozbawić gdyż władza pochodzi od Boga, jest święta i nienaruszalna; powrót władców pozbawionych tronów z powodu wojen napoleońskich. Pomysłodawcą był minister spraw zagranicznych Francji Talleyrand. Odwołując się do wartości konserwatywnych (a porzuciwszy bez sentymentu ideały rewolucyjne), minister francuski przypominał, że władza ta stanowi naturalny i stały punkt odniesienia dla rządzących i rządzonych, gwarantuje porządek wewnętrzny i międzynarodowy. Podobnie myślał minister spraw zagranicznych Austrii, Metternich, stawiający znak równości między pokojem i prawowitymi rządami monarchów. Działania takie zgodnie uznano w Wiedniu za najlepszą zaporę przeciwko rewolucji i niepokojom społecznym;

zasada restauracji – (łac. restaurare - odbudować) odbudowa Europy w kształcie przedrewolucyjnym czyli przywrócenie władzy dynastiom, które utraciły tron na skutek rewolucji lub wojen napoleońskich;

zasada równowagi europejskiej – żadne państwo na kontynencie europejskim nie może na tyle urosnąć w siłę by podporządkować sobie inne państwa; Jej głównym zwolennikiem była Wielka Brytania. Ustalenia terytorialne miały zostać przeprowadzone w taki sposób, **aby żadne z państw nie zyskało zbyt wyraźnej przewagi nad rywalami**. Miało to zapobiec hegemonii Francji i... Rosji. Car Aleksander liczył bowiem, że zdoła zatrzymać całe – okupowane wówczas przez armię rosyjską – Księstwo Warszawskie, popierał też starania Prus o zagarnięcie Saksonii. Jednak zrealizowanie planów politycznych Aleksandra I oznaczałoby zastąpienie hegemonii napoleońskiej – rosyjską. A tego w Europie chciano uniknąć. Udało się to poprzez odpowiednie rozwiązanie sprawy polskiej i saskiej, z tej właśnie przyczyny najważniejszych i najtrudniejszych kwestii 'roztańczonego' kongresu.

Ciekawostka

Na kongresie omawiano także dodatkowo '**zasadę kompensacji terytorialnej** - zgodnie, z którą za udział w koalicji antyfrancuskiej kraje zwycięskie miały otrzymać znaczne nabytki terytorialne. Chodziło przecież o to, aby zaspokoić ambicje członków koalicji antynapoleońskiej. Właśnie z tej przyczyny nowym władcą Polaków został car Aleksander I, a nie władca z saskiej dynastii Wettinów. Jak widać z tego przykładu, tam, gdzie konkurowały ze sobą szczególnie silne pretensje do władzy i roszczenia dynastii, wygrywała siła. Nie restaurowano tego, kogo trzeba, a raczej tego, kto miał więcej do powiedzenia w polityce międzynarodowej.

W trakcie wielomiesięcznych obrad w Wiedniu Metternichowi udało się nakłonić najważniejsze kraje do podporządkowania swoich interesów nadrzędnemu celowi, jakim było **przekreślenie dorobku rewolucji francuskiej**. Państwa, chociaż rywalizowały ze sobą, w trakcie konferencji w Wiedniu starały się zgodnie decydować w sprawach dotyczących stabilności międzynarodowych stosunków. Zdecydował o tym konserwatywny lęk o ich własne instytucje polityczne. Do schyłku XVIII wieku, czyli do epoki rewolucji i Napoleona, władcy państw kontynentalnych zarządzili z całkowitym poczuciem trwałości ich władzy. Byli w stanie prowadzić ciągłe wojny dlatego, że wierzyli w nienaruszalność swoich instytucji wewnętrznych. Po 1789 roku przekonali się, że wojna – jak pokazał przykład Francji – niesie za sobą ryzyko wewnętrznej rewolucji. Minister spraw zagranicznych Metternich wiedział, jak zadbać o interesy samej Austrii. To wielojęzyczne i wieloetniczne imperium już wówczas było reliktem epoki feudalnej, a idee liberalne i narodowe były dla niego śmiertelnym zagrożeniem. Po kongresie wiedeńskim za sprawą stworzonego na nim **nowego ładu** Europa doświadczyła przez następne sto lat najdłuższego w swojej historii okresu pokoju, gdyż nie zaznała w tym czasie wojny powszechnej. Natomiast w perspektywie lokalnej w Europie podejmowano próby obalania porządku wiedeńskiego:

- rewolucja lipcowa,
- niepodległość Grecji,
- powstanie w Belgii,
- Wiosna Ludów
- wojna krymska (między Rosją a Turcją i sprzymierzonymi z nią państwami zachodnimi: Francją i Wielką Brytanią).

Ćwiczenie 4

Źródło: Contentplus sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Europa po kongresie wiedeńskim

Źródło: Krystian Chariza i zespół, *Europa po kongresie wiedeńskim*, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Decyzją Kongresu Wiedeńskiego **porządek międzynarodowy regulowały** dwa podstawowe dokumenty: **Święte Przymierze Prus, Austrii i Rosji z września 1815 r.** oraz **antyfrancuskie przymierze zawarte w dwa miesiące później przez Wielką Brytanię, Prusy, Austrię i Rosję**. Od tego czasu państwa europejskie **rządziły wspólnie**, podejmując **najważniejsze decyzje** w trakcie odbywających się okresowo **kongresów**, które przez następne pół wieku stanowiły coś na kształt rządów Europy.

Jak głosi antyczne powiedzenie, nie da się wejść dwa razy do tej samej rzeki. Układ granic Europy, jaki nakreślono na kongresie wiedeńskim, różnił się od tego sprzed epoki napoleońskiej. Nie było już powrotu do I Rzeszy. W Niemczech utworzono **Związek Niemiecki**, łączący **34 państwa niemieckie i 4 wolne miasta**, zdominowany przez konkurujące o pierwszeństwo Austrię i Prusy. Stworzenie Związku pozwoliło zapobiec zjednoczeniu Niemiec na gruncie narodowym, co było jednym z celów kongresu i przykładem praktycznej realizacji zasady równowagi sił. Twór ten był zbyt silny, by mogła go zaatakować Francja, a zarazem zbyt słaby ze względu na ilość

należących do niego krajów, by stanowić zagrożenie dla sąsiadów. Do tego zrównoważył przeważającą siłę militarną Prus. We Włoszech Austria stała się znów główną siłą w strefie północnowłoskiej. **Przywrócono** poza tym **Państwo Kościelne**. Pojawiły się na Półwyspie Apenińskim dwa nowe królestwa: **Królestwo Obojga Sycylii** i **królestwo Sardynii, czyli Piemont**. Z połączenia obszaru **Belgii i Holandii** powstało **Zjednoczone Królestwo Niderlandów**.

Ciekawostka

Granice Związku Niemieckiego nie pokrywały się ściśle z granicami należących do niego państw, gdyż niektóre ich prowincje pozostały poza związkiem.

Przykładowo Austria weszła do niego tylko z ziemiami niemieckimi i czeskimi, a Prusy – bez Poznańskiego, Prus Zachodnich i Wschodnich.

Najwięcej politycznych emocji wzbudziły **ustalenia w sprawie polskiej** i saskiej, bo w nich właśnie ujawniały się pola konfliktów między mocarstwami, rozwiązanych drogą zacieklej negocjacji. Rosja zrezygnowała z wyłącznego posiadania ziem byłego Księstwa Warszawskiego. Sprawowała odtąd rządy w okrojonym **Królestwie Polskim**, utworzonym w jego miejsce. **Aleksander** przybrał **tytuł króla Polski** i pod wpływem nacisków dyplomacji brytyjskiej złożył obietnicę nadania mu konstytucji, co wkrótce uczynił. Zachodnia część dawnego Księstwa, z Poznaniem powróciła do **Prus** jako **Wielkie Księstwo Poznańskie**. Uzyskały one także połowę terytorium Saksonii i 2/5 jego ludności. Lipsk i Drezno pozostawiono szczęśliwie w Saksonii. Austrii oddano saliny wielickie i ziemie polskie utracone w 1809 r. Jednak **Kraków wraz z przylegającymi ziemiami stał się wolnym miastem** pod protektoratem Rosji, Austrii i Prus.

Ciekawostka

Napoleon opuszczający wyspę Elbę

Źródło: Joseph Beaume , *Napoleon opuszczający wyspę Elbę*, 1836, olej na płótnie, domena publiczna.

Słynny **powrót Napoleona** z Elby – sto dni między **marcem** a **czerwcem 1815 roku** – przyspieszył wiele kongresowych decyzji i najbardziej **przysłużył się Wielkiej Brytanii**. Po jej zwycięstwie **pod Waterloo** [czyt.: waterlo] (**18 VI 1815 roku**), osiągniętym we współpracy z Prusakami, znacznie wzrosło jej **znaczenie wśród koalicjantów**. Z kolei Brytyjczycy pozwolili powrócić nieudolnym Burbonom do Paryża, okupowanego wówczas przez armie angielską i pruską.

Polecenie 4

Sporządźcie alternatywną wersję końcowych ustaleń kongresu, uwzględniając interesy i oczekiwania pominięte przez mocarstwa. Całość możecie podpisać własnymi nazwiskami jako 'ministrowie spraw zagranicznych', odpowiednio stylizując Wasze podpisy.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 5

Poszukajcie odpowiedzi na pytania, co ustalono na kongresie wiedeńskim w kwestii protokołu dyplomatycznego i niewolnictwa.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zamiast podsumowania

Ćwiczenie 6

Przez ile państw przewędrowała stolica upadłej Rzeczypospolitej między 1795 a 1815 rokiem?

- dwa
- trzy
- cztery

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 7

Dopasuj pojęcia historyczne związane z kongresem wiedeńskim do ich wyjaśnień.

interwencja militarna w krajach zagrożonych rewolucją, uczestnicy koalicji muszą otrzymać nabytki terytorialne w nagrodę za wkład militarny w pokonanie Napoleona, przywracanie tronów historycznym dynastiom, nienaruszalność władzy monarchów jako pochodzącej z woli bożej, ustalenia terytorialne powinny gwarantować brak przewagi państw nad rywalami

legitymizm	
restauracja	
równowaga sił	
kompensacja terytorialna	
Święte Przymierze	

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.

Polecenie 6

Oceń porządek europejski zaprowadzony w Wiedniu z punktu widzenia: Wielkiej Brytanii, Francji, Rosji, Austrii, Polaków.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 7

Wymień szanse i zagrożenia, które według Ciebie stanowił taki porządek dla wymienionych powyżej narodowości.

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.